

Kazimierz MUSIAŁ

**Strategiczna funkcja polityki regionalnej
i umiędzynarodowienia w krajach nordyckich**

CPP RPS Volume 56 (2013)

Correspondence to the Author:

Dr Kazimierz Musiał
University of Gdansk, Poland
ul. Wita Stwosza 55
80-952 Gdańsk
e-mail: musial@ug.edu.pl

A list of the Center for Public Policy Studies “Research Papers” and other currently published publications is available online at the CPP website
<http://www.cpp.amu.edu.pl/publications.htm>.

Hard copies of the research papers are available upon request

The Center for Public Policy Studies (CPP) is an autonomous research unit of Poznan University, Poland, founded in 2002. It focuses on research in social sciences, mostly through large-scale comparative European and international research projects. Its major areas of interest include: higher education policy and research in national, European and global perspectives; research and development policies; university management and governance; reforming higher education and its legislation in Central and Eastern Europe; higher education and regional development; public services; the processes of Europeanization and globalization; theories of the welfare state; theories of democracy, as well as political and economic transition in European postcommunist countries. See
<http://www.cpp.amu.edu.pl/htm>.

The CPP Research Papers Series is intended to disseminate the findings of work in progress and to communicate preliminary research results to the academic community and the wider audience. Papers are subject to further revisions and therefore all comments and suggestions to authors are welcome.

Abstrakt

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie regionalizacji i globalizacji jako punktów węzłowych dyskursu zmiany w polityce państw nordyckich. Przekładały się one na skuteczne tworzenie strategii rozwojowych i efektywne dostosowanie społeczeństw nordyckich do nowych wyzwań politycznych i ekonomicznych. Paradygmaty regionalizacji i globalizacji zostają omówione z w kontekście nordyckiej polityki publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa wyższego. W ostatniej części rozdziału podjęta zostaje próba zastanowienia się nad celowością i skutecznością budowania strategii w polityce publicznej w odniesieniu do dominujących w danym czasie megatrendów i paradygmatów.

KAZIMIERZ MUSIAŁ

STRATEGICZNA FUNKCJA POLITYKI REGIONALNEJ I UMIĘDZYNARODOWIENIA W KRAJACH NORDYCKICH

Wstęp

Zgodnie z postulatem z 1991 r. duńskiego ministra spraw zagranicznych Uffe Ellemana Jensena, w ostatniej dekadzie XX w. kraje nordyckie zaczęły prowadzić politykę tzw. aktywnego internacjonalizmu. Zaowocowało to zwiększeniem ich aktywności na arenie międzynarodowej i zaangażowaniem się w nowe struktury i organizacje przełamujące zimnowojenną ‘realpolitik’.¹ Zmiany zainicjowane w polityce zagranicznej miały jednak również przełożenie na politykę wewnętrzną krajów nordyckich, a mianowicie zaczęto podejmować inicjatywy zmierzające do umiędzynarodowienia wielu obszarów polityki i strategii dotychczas tworzonych poprzez optykę państwa narodowego. I tak na przykład, umiędzynarodowienie zaczęło promować w polityce publicznej krajów nordyckich w celu skutecznego odpowiedzenia na wyzwania globalizacji i zaowocowało to uruchomieniem procesu budowania adekwatnych strategii. Wykorzystanie debaty dotyczącej globalizacji do planowania strategicznego nie jest pierwszym przykładem użycia dominującego w danym czasie paradygmatu rozwojowego do przeprowadzenia strategicznych zmian w polityce i planowaniu gospodarczym krajów nordyckich. W latach 50. i 60. XX w. podobną funkcję pełniła polityka regionalna, która stała się strategią lepszego wykorzystania potencjału

¹ Por. wręcz modelowe realizowanie tego kierunku przez Danię, opisane przez Rasmusa Brun Petersena (Danish Foreign Policy Activism: Differences in Kind or Degree. *Cooperation and Conflict* 2012, 47 (3), s. 331-349). Początków „nowego internacjonalizmu” w Danii należy upatrywać w zmianie priorytetów duńskiej polityki zagranicznej anonsowanej przez Uffe Ellemanna-Jensena już w roku 1989. Zob. N. Petersen: *Dansk Udenrigspolitik Historie 6: Europæisk og globalt engagement 1973-2003*. København 2004, s. 446.

gospodarczego w regionach peryferyjnych krajów nordyckich, jak też sposobem na wcielanie w życie idei równości leżącej u podstaw nordyckiego państwa opiekuńczego.

Porównanie strategii umiędzynarodowienia z wcześniej realizowaną polityką regionalną stanowi przyczynek do zastanowienia się nad charakterystyczną dla krajów nordyckich umiejętnością tworzenia i skutecznością budowania spójnych strategii w polityce publicznej. Na szczególną uwagę zasługuje budowanie szerokiego poparcia społecznego dla polityki reform i skuteczne zarządzanie zmianami administracyjnymi i społecznymi za pomocą tworzonych strategii. Materiałem źródłowym niniejszej analizy są debaty dotyczące regionalizacji i globalizacji prowadzone w krajach nordyckich odpowiednio w połowie XX w. i na początku XXI w., a główną metodą zastosowaną w badaniu jest analiza zawartości dokumentów i analiza dyskursu publicznego.

1. Polityka regionalna jako strategia

W dążeniu do zrównoważonego rozwoju gospodarczego na całym terytorium krajów nordyckich po II wojnie światowej narastało przekonanie o konieczności prowadzenia przez państwo aktywnej polityki regionalnej. Jej korzenie sięgają jednak pierwszej połowy XX wieku, kiedy to zaczęto dostrzegać politykę regionalną jako jedną z możliwych i koniecznych dziedzin, w których państwo osiągnie dużo lepsze efekty administrowania regionalnego stosując zasadę subsydiarności i dostosowując działania administracyjno-gospodarcze do specyfiki danego obszaru. Zwrócenie większej uwagi na politykę regionalną wynikało z unowocześniania gospodarek krajowych na większości obszaru nordyckiego i wzrastającej zamożności centrów w stosunku do peryferii. Powodowało to narastanie presji migracyjnej ze wsi do miast i z regionów mniej atrakcyjnych klimatycznie i gospodarczo do obszarów wielkomijskich. Owe wzorce migracyjne były również wzmocniane przez niekorzystne uwarunkowania klimatyczne i geograficzne, które w przeszłości i tak czyniły znaczną część obszarów Norwegii, Szwecji, Finlandii oraz Islandii nieprzyjawnymi lub wręcz niedostępnymi dla człowieka i jego działalności.

W szczególności Szwecja, Norwegia i Finlandia, będąc krajami o dużej powierzchni i relatywnie małej liczbie mieszkańców, stanęły przed problemem bardzo niskiej gęstości zaludnienia w regionach peryferyjnych.² Zapewnianie na tych terenach większości usług na zasadach rynkowych byłoby nieopłacalne, dlatego też rozbudowa sektora socjalnego i usług w ramach państwa opiekuńczego była często decydująca o ich przetrwaniu i rozwoju, gdyż dawała szanse na zatrudnienie w lokalnych społecznościach. Z punktu widzenia ekonomicznego sektor publiczny na tych obszarach funkcjonował jako przemysł usług a państwo stało się najważniejszą pracodawcą i inwestorem. Pojawiające się w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych tendencje do ograniczania wydatków w sektorze publicznym dotyczyły usług socjalnych i administracji, jednak w celu powstrzymania migracji i zapewnienia miejsc pracy osobom zatrudnionym w sektorze publicznym w regionach peryferyjnych zaczęto lokować tam działalność innych dziedzin leżących w interesie państwa, np. szkolnictwa wyższego oraz obronności.³

Finlandia

Polityka regionalna będąca narzędziem interwencjonizmu przestrzennego ma w Finlandii długą tradycję. Już przed II wojną światową upatrywano w niej sposobu na wyrównanie dysproporcji rozwojowych i cywilizacyjnych regionów peryferyjnych leżących w północnowschodniej części kraju, wzdłuż granicy ze Związkiem Radzieckim. Wspierano tam szczególnie rolnictwo i leśnictwo, rozwój przemysłu produkującego na eksport oraz, co było szczególnie ważne w biedniejszych obszarach wiejskich, chodziło o spacyfikowanie radykalizujących się nastrojów robotników i bezrobotnych podatnych na propagandę partii

² O roli polityki regionalnej w Danii i na Islandii napisałem szerzej w książce pt. *Uniwersytet na miarę swego czasu. Transformacja społeczna w dobie postindustrialnej a zmiany w szkolnictwie wyższym krajów nordyckich*. Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2013. Ze względu na ograniczenia redakcyjne oba te kraje zostają pominięte w niniejszym tekście.

³ M. Edvardsen Hege (ed.) *Regional policy in Sweden and Norway. Same but different*. Oslo: NIBR Report 2004:13.

komunistycznej.⁴ Jednak pomimo wielu podjętych inicjatyw wspierających rozwój gospodarczy i społeczny regionów peryferyjnych, wyzwaniem ekonomicznym i problemem społecznym była aż do lat siedemdziesiątych znaczna migracja ludności z obszarów północnej i wschodniej Finlandii na południe, czyli z obszarów wiejskich zdominowanych przez rolnictwo i leśnictwo do obszarów bardziej zurbanizowanych z dominującym sektorem przemysłowo-usługowym.⁵ Nawet szybko rozwijający się przemysł i usługi na południu kraju nie były w stanie wchłonąć nadwyżki populacji przybywającej z obszarów wiejskich, co spowodowało szczególnie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. emigrację kilkuset tysięcy Finów do sąsiedniej Szwecji, gdzie również płace były wówczas znacznie wyższe niż w Finlandii.⁶ Polityka zmierzająca do odwrócenia tych negatywnych trendów wymagała podjęcia nowych rozwiązań prawnych mających zapobiec wyludnieniu regionów peryferyjnych poprzez podniesienie ich atrakcyjności i zrównoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego z większym jeszcze uwzględnieniem wsparcia rozwoju regionalnego.

Wychodzące naprzeciw tym wyzwaniom inicjatywy legislacyjne z lat 1966, 1970 i 1975 wyznaczały trzy kolejne fazy myślenia o rozwoju regionalnym w Finlandii. Ustawodawca definiował politykę regionalną jako opartą na transferze subsydiów z centrum na peryferia a wspieranie krajowego wzrostu gospodarczego dokonywało się za pomocą lokowania ważnych dziedzin przemysłu z dala od Helsinek. Motywowano te decyzje obowiązującą wówczas polityką tworzenia biegunów wzrostu, jednak dopiero po roku 1975 można mówić o nakreśleniu całościowej wizji rozwoju regionalnego Finlandii. Celem stało się zakrojone na szeroką skalę uprzemysłowienie całego kraju, gdzie lokalna ludność miała znaleźć zatrudnienie w tworzonych fabrykach i kooperujących z nimi zakładach. Realizacja tego

⁴ J. Jauhiainen. Regional and innovation policies in Finland – towards convergence and/or mismatch? *Regional Studies* 2008, 42 (7), s. 1035.

⁵ Kupiszewski Marek et al. *Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe : Finland case study*. Leeds: University of Leeds, School of Geography, 2000.

⁶ Por. Söderling Ismo (red.). *A Changing Pattern of Migration in Finland and Its Surroundings*. Helsinki: The Population Research Institute, 1998.

planu była możliwa dzięki państwowej własności owych produkujących na masową skalę fabryk i zakładów przemysłowych.⁷

W latach osiemdziesiątych polityka regionalna była częścią krajowej polityki gospodarczej i prowadzono zrównoważoną politykę uwzględniającą w subsydiach już istniejącą gospodarczą strukturę regionów. Pomimo zauważalnej już potrzeby decentralizowania podejmowanych decyzji aby uwzględniać potrzeby mniejszych i coraz bardziej zróżnicowanych podmiotów gospodarczych działających na niwie regionalnej, uchwalane w latach 1981 i 1988 przepisy kontynuowały tradycję centralnej alokacji subsydiów regionalnych oraz podkreślały promowanie zasady równości w rozwoju regionalnym. W tym kontekście wspomniano też po raz pierwszy o możliwościach realizacji postulatu równości szans poprzez społeczeństwo informacyjne.⁸

Początek dekady lat dziewięćdziesiątych jest uważany za przełom w polityce Finlandii, w tym również w polityce regionalnej. Załamanie się handlu ze Związkiem Radzieckim, głównym fińskim partnerem handlowym, spowodowało w latach 1990-1993 spadek PKB Finlandii o 9,5 %, wzrost bezrobocia do poziomu 17% i recesję w całej gospodarce.⁹ Wyjściem z tej trudnej sytuacji było otwarcie się na procesy umiędzynarodowienia i globalizacji wobec planowanego wejścia do Unii Europejskiej, co nastąpiło w roku 1995. Oprócz odzyskujących ponownie powoli dobrą pozycję firm z przemysłu drzewnego, takich jak Stora Enso, UPM-Kymmene oraz Metsäliitto, wiodącą branżą pozwalającą na szybkie wyjście Finlandii z kryzysu okazała się telekomunikacja. Szczególnie historia firmy Nokia stała się ucieleśnieniem spektakularnego sukcesu i ekspansji w społeczeństwie informacyjnym.

Znamienne jednak stało się w tym kontekście poszukiwanie w rozwoju społeczeństwa informacyjnego również odpowiedzi na wyzwania związane z fińską dynamiką przestrzenną.

⁷ Jauhiainen Jussi. Regional and innovation policies in Finland – towards convergence and/or mismatch? *Regional Studies* 2008, 42(7), 1035.

⁸ Ibid.

⁹ Kangasharju A., Pekkala S. Increasing regional disparities in the 1990s: the Finnish experience, *Regional Studies* 2004, 38(3), 255–267.

Rozwój kierunków inżynierskich koncentrujących się na nowych technologiach i otwieranie politechnik powiązane z narodową polityką rozwoju regionalnego w dziedzinie IT. Dzięki temu miasto Oulu stanowi obecnie prawdziwy informatyczny biegun wzrostu i jest czwartym wielkim węzłem metropolitalnym w Finlandii, powstrzymując przed emigracją ludność środkowej Finlandii, zaś Lappeenranta jest jednym z niewielu dobrze prosperujących miast na wschodzie kraju. Na podstawie tych doświadczeń formułuje się tezy o bezpośrednim i pozytywnym związku pomiędzy umiejscowieniem politechnik a dynamiką lokalnego i regionalnego rozwoju.¹⁰

Jednak samo rozwijanie branży IT i podtrzymywanie przy życiu politechnik nie do końca jest skuteczną metodą na zapewnienie równomiernego rozwoju regionalnego na terenie całego kraju. Na początku XXI wieku coraz częściej pojawia się problem z pogodzeniem tradycyjnej polityki regionalnej jako „reżimu przetrwania narodu” z wymuszoną przez globalizację formułą polityki regionalnej jako „reżimu międzynarodowej konkurencji”. Aby dalej odnosić sukcesy w polityce regionalnej konieczne będzie zaakceptowanie przez rząd w Helsinkach dokonującego się paradygmatycznego zwrotu, który wiąże się z globalizacją. Być może wymagać to będzie ponownej oceny uznawanej do tej pory za oczywiste zadanie rządu i niewzruszalnej zasady równości społecznej i terytorialnej.¹¹

Norwegia

Politykę regionalną w Norwegii rozumie się na dwa sposoby, jeden odnoszący się do odgórnej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego w wybranych regionach, drugi odnoszący się do narodowych działań politycznych na rzecz równowagi międzyregionalnej i mający na celu wcielanie w życie ideału społecznej równości. W mniejszym stopniu polityka regionalna oznacza też integrowanie planowania systemowego i rozwojowego na terenie

¹⁰ Castells M., Himanen P. *Spółeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu. Model fiński*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2009, s. 132.

¹¹ O problemach wynikających ze zmiany fińskiego paradygmatu rozwoju regionalnego w obliczu globalizacji pisała w roku 2011 Laura Leppänen w pracy doktorskiej pt. *Changing statehood: The spatial transformation of the Finnish state*. Turku: University of Turku.

całego kraju. Podobnie jak sąsiednie Finlandia i Szwecja, posiadająca dość duże terytorium Norwegia (385 252 km²) zamieszkiwana jest przez relatywnie małą liczbę ludności (nieco ponad 5 mln), co oznacza że średnia gęstość zaludnienia wynosi niecałe 15 osób na km². Sytuacja ta w połączeniu z ukształtowaniem przestrzeni geograficznej z przewagą obszarów górskich i utrudnioną komunikacją z północną, bardziej niedostępną częścią kraju stanowi spore wyzwanie dla rządu w Oslo.

Polityka regionalna zaczęła być poważnie traktowana po II wojnie światowej a stała się osobną dziedziną polityki krajowej w latach pięćdziesiątych. Przyczynkiem do tego była sytuacja w najbardziej na północ wysuniętych obszarach kraju, wobec których wycofujące się niemieckie wojska okupacyjne zastosowały politykę spalonej ziemi, niszcząc prawie całą infrastrukturę i pozbawiając ten i tak już ubogi obszar Norwegii jakichkolwiek przyczółków odbudowy i wzrostu gospodarczego. Wprowadzony w 1951 r. rządowy program rozwoju północnej Norwegii (*Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge*) był pierwszą próbą zaplanowania rozwoju regionalnego poprzez interwencjonistyczną politykę państwa. Celem była modernizacja zapóźnionych gospodarczo i cywilizacyjnie regionów poprzez uprzemysłowienie, specjalizację i urbanizację. Polityka regionalna inspirowana była importowanymi z zagranicy teoriami o *biegunach wzrostu* i *bazie ekonomicznej*, co przekładało się na decyzje o koncentracji produkcji przemysłowej i inwestycjach w produkcję, która dawała zatrudnienie i miała spowodować wzrost ekonomiczny oraz dogonienie bardziej rozwiniętego południa kraju.¹² Krytycy twierdzili, że socjoekonomiczni technokraci, politycy i biurokraci w Oslo zmieniają radykalnie wzorce życia i osadnictwa na północy w imię ekonomicznej wydajności.¹³ Jednakże dla późniejszych działań prowadzonych w imię interwencjonizmu przestrzennego doświadczenia tych lat okazały się bardzo ważne.

¹² Arbo Peter. Fra industriorientert til kunnskapsorientert modernisering. Om Nord-Norges plass i kunnskapssamfunnet. W: *Det nye Nord-Norge. Avhengighet og modernisering i Nord*. Pod red. Erika Oddvara Eriksena. Bergen: Fakbokforlaget, 1996, s. 178-185.

¹³ Por. Brox Ottar. *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norsk utkantpolitikk*. Oslo: Pax Forlag, 1966.

Od lat sześćdziesiątych i w szczególności w dwóch następnych dziesięcioleciach celem polityki regionalnej stało się nie tylko zachowanie wzorców osiedlania się ludności na całym terytorium kraju ale coraz wyraźniej mówiono o równości w dostępie do usług państwa opiekuńczego i wyrównywaniu warunków życia. W połowie lat siedemdziesiątych, kiedy zaspokojone zostały już ambicje związane z budową państwa opiekuńczego, zaczęto mówić o mobilizacji i uwzględnianiu lokalnych impulsów rozwoju regionalnego, co w latach osiemdziesiątych przerodziło się w nowe pomysły rozwoju aglomeracji przemysłowych, elastycznej specjalizacji i tworzenia klastrów. Pojawiające się neoliberalne trendy myślenia o rozwoju regionalnym zaowocowały w latach dziewięćdziesiątych skoncentrowaniem się na innowacyjności i podnoszeniu konkurencyjności regionalnej w kontekście gospodarki opartej na wiedzy. W ostatniej dekadzie zauważyć można realizację zrodzonej wcześniej koncepcji *modernizacji opartej na wiedzy*, choć polityka regionalna, szczególnie na północy kraju, cały czas poddawana jest znacznej kontroli decyzyjnej w Oslo a atrakcyjność przemysłu wiedzy w regionach północnych odstaje swą dynamiką i innowacyjnością od zurbanizowanych centrów na południu kraju.¹⁴

Szwecja

Polityka regionalna, szczególnie w odniesieniu do północnych i najbardziej niedostępnych regionów kraju, już od początku XX wieku stanowiła pole dla gospodarki planowej. Miało to związek z odkrytymi w XIX w. złożami rud żelaza i bogactwem innych zasobów naturalnych, eksploatowanych coraz intensywniej na potrzeby rosnącej produkcji przemysłowej.¹⁵ Napływ ludności robotniczej na tereny dotychczas leżące poza horyzontem przestrzennym ówczesnego dyskursu publicznego powodował, że nawet odległe od centrum regiony peryferyjne były coraz bardziej reprezentowane w scentralizowanej polityce planowania państwa. Jednocześnie postępował też proces kulturowego konstruowania w dyskursie publicznym regionów peryferyjnych, przede wszystkim tych położonych w północnej

¹⁴ Strøksnes Morten A. Hva skjer i Nord-Norge? *PLAN*, 2/2007, s. 4-11.

¹⁵ Zob. Sörlin Sverker. *Framtidslandet. Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet*. Stockholm: Carlssons 1988.

Szwecji, co miało na celu uzasadnienie konieczności szczególnego ich traktowania przez władze centralne w Sztokholmie. W czasie gdy rozrastające się państwo opiekuńcze propagowało wyrównywanie szans i poziomu życia na wszystkich polach życia społecznego, pokazywana jako słaba i zapóźniona gospodarczo, oraz w przeważającej mierze rolnicza i nieuprzemysłowiona północna część kraju stawała się przedmiotem szczególnej troski. Medialnie nagłaśniana dysproporcja rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego sama w sobie uzasadniała konieczność prowadzenia aktywnej polityki regionalnej i interwencjonizmu przestrzennego.¹⁶

Będąca terytorialnie krajem w skali europejskiej dość dużym (450 tys. km²), licząca blisko 9 mln mieszkańców Szwecja po II wojnie światowej zaczęła prowadzić aktywną politykę planowania przestrzennego, która miała zapewnić realizację klasycznych celów interwencjonizmu państwowego w wymiarze przestrzennym. Składały się na nią zapewnienie równomiernej dostępności dóbr socjalnych na całym terytorium kraju, równomierne rozmieszczenie ludności, dbanie o zdrowe środowisko i promowanie zatrudnienia poprzez budowę dużych zakładów przemysłowych. W Szwecji bardziej niż w innych państwach nordyckich polityka planowania i rozwoju regionalnego zawsze pozostawała podporządkowana polityce społecznej, polityce zatrudnienia i polityce rozwoju przemysłowego.¹⁷

Lata 1950-1960 to czas znacznych zmian strukturalnych w Szwecji, wywołanych przede wszystkim imigracją i migracjami wewnętrznymi, z typowym kierunkiem migracji w kierunku dużych miast i południa kraju. W tych latach i następnych wykształca się bardzo wyraźny trend migracji za pracą, do obszarów o niskiej stopie bezrobocia, co jest skorelowane z migracją w kierunku regionów zamieszkiwanych przez dobrze wykształconą populację.¹⁸

¹⁶ Eriksson Madeleine. (Re)producing a “peripheral” region – northern Sweden in the news. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 2008, 90(4), s. 1–20.

¹⁷ Jauhainen Jussi. *Regional Development and Regional Policy. European Union and the Baltic Sea Region*. Turku: University of Turku 2000, s. 73.

¹⁸ Kupiszewski Marek et al. *Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe: Sweden Case Study*. Leeds: School of Geography, University of Leeds 2001, s. vi.

Dopiero w latach dziewięćdziesiątych następuje w Szwecji wyraźny zwrot w polityce społecznej i ma to również przełożenie na modyfikowanie polityki interwencjonizmu przestrzennego. Symboliczną datą jest rok 1991 i objęcie na trzy lata władzy przez rząd centroprawicowy, choć już rządy pod przywództwem socjaldemokratów w latach osiemdziesiątych wprowadzały systematycznie neoliberalne mechanizmy ekonomiczne z zamiarem pobudzenia znajdującej się w fazie stagnacji gospodarki Szwecji.¹⁹

Po trwającym również w latach dziewięćdziesiątych kryzysie ekonomicznym nastąpiły żądania większego interwencjonizmu w działanie sił rynkowych, co miało przełożenie na postulaty wsparcia dla zróżnicowania regionalnego i umacniania przewagi konkurencyjnej regionów. Polityka regionalna miała być prowadzona zgodnie ze strategią zawartą w hasle *Cała Szwecja przyczynia się do wzrostu*, a w zdecentralizowanej formule administracyjnej tworzenie warunków do wzrostu gospodarczego spoczywało na regionach i ich mieszkańcach.²⁰ Szczególne traktowanie i subsydia dla regionów mniej rozwiniętych oraz restrukturyzacja gospodarki regionalnej przestały być uważane za główny cel polityki regionalnej w warunkach postępującego globalizmu.²¹

2. Umiędzynarodowienie jako odpowiedź na wyzwania globalizacyjne

Po drugiej wojnie światowej peryferyjnie położone i nie posiadające dużego potencjału demograficznego kraje nordyckie prowadziły politykę zaangażowania na arenie

¹⁹ W rządzie socjaldemokratycznym linię neoliberalną reprezentował sprawujący tekę ministra finansów w latach 1982-1990 Kjell-Olof Feldt. Po trzyletnich rządach centroprawicowych (1991-94), od 1994 roku polityka w duchu neoliberalnym była kontynuowana przez nowego premiera Ingvara Carlssona. Zob. również Ryner Magnus J. *Capitalist Restructuring, Globalization and the Third Way: Lessons from the Swedish Model*. London: Routledge, 2002.

²⁰ ITPS (Swedish institute for growth policy studies). *Regionalpolitiken som tillväxtpolitik – retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken*. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2005.

²¹ Eriksson Madeleine. *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. Umeå: Department of Social and Economic Geography, Umeå University, 2010, s. 43-44.

międzynarodowej poprzez członkostwo w organizacjach międzynarodowych, takich jak ONZ czy OECD. W latach pięćdziesiątych rozbudowano płaszczyznę współpracy politycznej i kulturowej w całym obszarze nordyckim za pomocą Rady Nordyckiej i innych form współpracy regionalnej. Zakończenie zimnej wojny postawiło przed krajami nordyckimi wyzwanie dostosowania się do nowej sytuacji międzynarodowej, tym bardziej, że zjawiska zachodzące w sferze politycznej zaczęły być coraz częściej podporządkowywane nowemu porządkowi ekonomicznemu wynikającemu z globalizacji ekonomicznej.

Jak wiele innych krajów wysoko rozwiniętych, kraje nordyckie uznały, że osiągnięcie dalszego wzrostu gospodarczego w erze globalnej będzie możliwe poprzez zrealizowanie ideału społeczeństwa opartego na wiedzy, które stopniowo zastąpi społeczeństwo przemysłowe i wywodzące się z niego tradycyjne modele rozwoju społecznego. Jakkolwiek definicja nowego modelu społeczeństwa pozostawała nieostra, postawienie na wiedzę jako źródła przyszłego rozwoju społecznego stało się deklarowanym priorytetem dla wszystkich rządów nordyckich.²² W obliczu nasilających się procesów globalizacyjnych uznano wiedzę za zdecydowanie wyróżniający krajów nordyckich zasób ekonomiczny, a w związku z tym uznano społeczeństwo oparte na wiedzy za najbardziej optymalny model rozwoju dla postindustrialnych społeczeństw nordyckich.

Na potrzeby realizacji tego projektu uczyniono z globalizacji punkt węzłowy dyskursu modernizacyjnego, mającego wyznaczyć najbardziej optymalne strategie dostosowania gospodarek i społeczeństw nordyckich do wyzwań globalizacyjnych. Szczególną emanacją tego dyskursu były tzw. strategie globalizacyjne, dyskutowane w latach 2002-2007 przy zaangażowaniu wielu partnerów społecznych. Dzięki aktywnemu dialogowi z udziałem przedstawicieli rządu, pracodawców i pracobiorców oraz związków zawodowych i organizacji pozarządowych, globalizacja przestała być straszakiem w debacie publicznej. Zaczęto ją natomiast postrzegać jako wyzwanie i szansę dalszego rozwoju oraz uznano jej

²² Zob., na przykład w Finlandii, Prime Minister's Office. *A renewing, human-centric and competitive Finland. The National Knowledge Society Strategy 2007–2015*. Helsinki: Information Society Programme, Prime Minister's Office, 2006.

przydatność jako głównego czynnika mobilizującego do postępowej zmiany społecznej, gospodarczej i politycznej. Tego typu strategiczne działanie wyprzedzające w stosunku do globalnych czynników zmiany społeczno-ekonomicznej, co umożliwiło skuteczne łączenie hojnego państwa opiekuńczego z wymaganiami stawianymi przez globalizację, zdobyło uznanie nawet wśród światowej sławy ekonomistów.²³ Zauważyć jednak trzeba, że debaty globalizacyjne prowadzone w poszczególnych krajach nordyckich różniły się między sobą tak pod względem czasu ich rozpoczęcia jak też co do podejmowanych tematów oraz szczegółów ostatecznie proponowanych rozwiązań strategicznych. O ile o szwedzkiej strategii globalizacyjnej pisze obszernie w osobnym rozdziale tego tomu Andrzej Kubka, o tyle w tym rozdziale wspomniane zostaną strategie Danii oraz, przede wszystkim, Finlandii i Norwegii

²³ Por. Stiglitz Joseph E. (2006): A Progressive Response to Globalization. *Nation*, 282 (15), s. 18-20.

Duńska strategia wobec globalizacji

W Danii w marcu 2006 r. zawarta została umowa pomiędzy rządem i członkami Rady ds. Globalizacji (*Globaliseringsrådet*), dotycząca zobowiązującego partnerstwa o współpracy na rzecz stworzenia strategii wobec globalizacji. Rada ds. Globalizacji pracowała już intensywnie od kwietnia 2005 roku nad zdefiniowaniem wyzwań jakie dla Danii niesie globalizacja. Oprócz tematyki związanej z jej wpływem na gospodarkę, najważniejszymi tematami było podkreślenie wagi szkolnictwa wyższego i badań naukowych w sprostaniu pojawiającym się nowym wyzwaniom. Efektem rocznego okresu działań Rady, tuż po podpisaniu umowy o strategicznym partnerstwie z rządem, w kwietniu 2006 roku opublikowano strategię dla Danii w gospodarce światowej pt. „Postęp, odnowa i bezpieczeństwo”.²⁴ Zawierała ona spis najważniejszych inicjatyw, które należałoby podjąć w celu jeszcze lepszego komunikowania się z innymi krajami i aktywnego udziału w międzynarodowym podziale pracy. Sformułowano cztery główne obszary strategii odnoszące się do kształcenia na światowym poziomie, znaczących i innowacyjnych badań naukowych, zwiększeniu ilości przedsiębiorców zorientowanych na wzrost oraz przebudowie i odnowieniu gospodarki.

Fińska strategia wobec globalizacji

Na zlecenie premiera Matti Vanhanena w styczniu 2004 roku rozpoczęto prace nad raportem dotyczącym pozycji Finlandii w gospodarce globalnej. Za cel postawiono sobie odpowiedź na pytanie, jak fińska struktura gospodarki i rynku pracy może sobie poradzić z wyzwaniami gospodarki globalnej. Pod koniec 2004 roku opublikowano pod znamienym tytułem dokument końcowy *Kompetencja, otwartość i odnawialność Finlandii*, który stał się wyznacznikiem strategii polityki fińskiej w kolejnych latach.²⁵ Niewątpliwie na uwagę

²⁴ Regeringen. *Fremgang, Fornyelse og Tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi – de vigtigste initiativer*. København: Statsministeriet, 2006.

²⁵ Prime Minister's Office. *Finland's competence, openness and renewability. The final report of the 'Finland in the Global Economy' project*. Helsinki: Prime Minister's Office 2004.

zasługuje fakt, że aż 24 strony liczącego w sumie 150 stron raportu poświęcono edukacji, w tym w szczególności kwestii jakości i wypracowaniu zachęt i odpowiednich motywacji do zmiany w tym sektorze.²⁶ Dodatkowo stwierdzono, że ze względu na fragmentację systemu edukacji nie wykorzystuje w pełni posiadanych zasobów, a w szczególności w szkolnictwie wyższym zaniedbuje się stosowanie systemu zachęt i doradztwa, które pozwalałyby na dobranie optymalnej ścieżki edukacyjnej i szybkie kończenia procesu kształcenia.

Proponowanymi środkami naprawczymi dla uniwersytetów miało stać się nabywanie przez nie cech i uprawnień centrów doskonałości oraz łączenie instytucji szkolnictwa wyższego w większe jednostki. Dotychczasowy system z 20 uniwersytetami, 6 konsorcjami uniwersyteckimi i 29 politechnikami, jakkolwiek zapewniający stosunkowo łatwy dostęp do szkolnictwa wyższego na terenie całego kraju, uznany został za zbyt rozbudowany i marnujący przeznaczane na niego środki. Symptomatycznym stwierdzeniem zawartym w raporcie była uwaga, że „mały kraj może osiągnąć szczyty jedynie w kilku dziedzinach badawczych”, tak więc postulowano zmiany w finansowaniu i podziale zadań badawczych i specjalizacji pomiędzy szkołami wyższymi.²⁷ Sposobem zapewnienia doskonałości w wybranych dziedzinach a jednocześnie impulsem do zmiany w całym systemie szkolnictwa stać się miało promowanie międzynarodowych klastrów kompetencji i za ich pomocą stworzenie konkurencyjnych na arenie międzynarodowej uniwersytetów. Za najbardziej skuteczny sposób na wymuszenie zmiany uznano jeszcze powszechniejsze stosowanie zasad finansowania opartego o konkurencyjność programów i projektów przyczyniających się do budowania profilu naukowego i promowania programu centrów doskonałości. Postulowano również przyznanie uniwersytetom większej autonomii finansowej w zależności od stopnia zaawansowania we wcielaniu w życie zaleceń raportu. W całej zmianie szczególną rolę przewidziano dla politechnik, które stać się miały przekaznikami informacji i technologii dla społeczeństwa, przy jednoczesnym umiędzynarodowieniu ich działalności i oferty edukacyjnej.²⁸

²⁶ Zob. rozdział *Quality and incentive into the education system*, w *ibid.*, s. 22-46.

²⁷ *Ibid.*, s. 29.

²⁸ Prime Minister's Office. *Finland's...* op. cit., s. 35.

W następnych latach raport rządowy na temat Finlandii w globalnej gospodarce został dodatkowo doprecyzowany stworzeniem narodowej strategii na rzecz powstania społeczeństwa wiedzy.²⁹ Zakładała ona zwiększenie wysiłków na rzecz stawania się w jeszcze większym stopniu społeczeństwem informacyjnym, przy czym globalna gospodarka i globalizacja jako proces stały się naturalnymi ramami referencyjnymi strategii.

Norweska strategia wobec globalizacji

Poszukiwanie w Norwegii zinstytucjonalizowanej oraz integrującej szerokie kręgi polityczne i gospodarcze inicjatywy w postaci rady ds. globalizacji skończyć się musi niepowodzeniem. Spowodowane jest to faktem, że o norweskim podejściu do wyzwań globalizacji dyskutowano już w roku 2002 na forum parlamentu, przez co stopniowo i stosunkowo wcześniej wprowadzono do dyskursu publicznego globalizację pojmowaną jako paletę możliwości do wykorzystania na potrzeby norweskiej gospodarki i społeczeństwa.³⁰ Nie bez znaczenia dla przebiegu debaty globalizacyjnej w Norwegii pozostaje z pewnością również fakt, że dzięki własnym zasobom ropy naftowej i gazu gospodarka norweska jest w komfortowym położeniu w stosunku do swych północnoeuropejskich sąsiadów i posiada zdolność znacznego amortyzowania zjawisk kryzysowych w gospodarce globalnej.

Przedstawiony w 2002 na forum Stortingu raport wyraźnie wskazywał kierunek postępowania wobec zjawiska globalizacji. Raport łączył cel główny, jakim było stawanie się Norwegii wiodącym „narodem wiedzy”, ze strategią wykorzystania na potrzebę realizacji tego celu dobrze działającego systemu kształcenia i badań naukowych, przykładaniem wagi do rozwoju kapitału ludzkiego, oraz podniesieniem poziomu umiędzynarodowienia.³¹ W dziedzinie

²⁹ Prime Minister's Office. *A renewing, human-centric and competitive Finland. The National Knowledge Society Strategy 2007–2015*. Helsinki: Information Society Programme, Prime Minister's Office, 2006.

³⁰ St.meld. nr. 19 (2002–2003): *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer*. Oslo: Utenriksdepartementet.

³¹ *Ibid.*, s. 68-73.

szkolnictwa wyższego bezpośrednim rezultatem myślenia w kategoriach wyzwań globalizacyjnych była wdrożona na przełomie roku 2002/2003 tzw. „reforma jakościowa”, która miała dostosować cały system do zaleceń procesu bolońskiego oraz umiędzynarodowienia.

Rząd norweski metodą małych kroków sformułował politykę w kwestii globalizacji znacznie szerzej niż wynikałoby to tylko z interesów gospodarczych. Choć w Norwegii nie powołano w końcu żadnej specjalnej rady ds. globalizacji, to opracowywane na zlecenie poszczególnych ministerstw z dużą częstotliwością zróżnicowane tematycznie raporty eksperckie stanowiły podstawę debat parlamentarnych i debaty publicznej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydało raporty o norweskiej polityce pomocy międzynarodowej w nowej rzeczywistości globalnej,³² o odpowiedzialności społecznej biznesu w gospodarce globalnej,³³ o norweskiej polityce zapobiegania katastrofom humanitarnym,³⁴ oraz o obszarach zainteresowań, zakresie odpowiedzialności i możliwościach działania norweskiej polityki zagranicznej.³⁵ Ministerstwo Finansów przedstawiło raport na temat perspektyw gospodarczych,³⁶ Ministerstwo Obrony propozycję raportu o ochronie norweskiego bezpieczeństwa, interesów i wartości,³⁷ Ministerstwo Pracy i Spójności Społecznej raport o imigracji zarobkowej,³⁸ Ministerstwo Gospodarki i Handlu raport o innowacyjnej gospodarce Norwegii,³⁹ oraz

³² St.meld. nr. 13 (2008–2009) *Klima, konflikt og kapital – Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*. Oslo: Utenriksdepartementet.

³³ St.meld. nr. 10 (2008–2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. Oslo: Utenriksdepartementet.

³⁴ St.meld. nr. 9 (2007–2008) *Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer*. Oslo: Utenriksdepartementet.

³⁵ St.meld. nr. 15 (2008–2009) *Interesser, ansvar og muligheter. Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Utenriksdepartementet.

³⁶ St.meld. nr. 9 (2008–2009) *Perspektivmeldingen 2009*. Oslo: Finansdepartementet.

³⁷ St.prp. nr. 48 (2007–2008) *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Oslo: Forsvarsdepartementet.

³⁸ St.meld. nr. 18 (2007–2008) *Arbeidsinnvandring*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

³⁹ St.meld. nr. 7 (2008–2009) *Et nyskapende og bærekraftig Norge*. Oslo: Nærings- og handelsdepartementet.

Ministerstwo Środowiska raport o norweskiej polityce klimatycznej.⁴⁰ Jednocześnie rząd norweski zamówił prawie 200 ekspertyz i opracowań u osób mieszkających w Norwegii i za jej granicami na temat wyzwań i kwestii stojących przed Norwegią w nadchodzącym czasie. Osoby te zostały poproszone w ramach swych kompetencji o odpowiedź na prosto postawione pytanie *Zglobalizowana Norwegio – co dalej?*, co zaowocowało praktycznymi i innowacyjnymi wskazówkami fachowców z różnych dziedzin na temat polityki norweskiej w przyszłości.⁴¹

Oprócz przytoczonych powyżej raportów i opracowań, w dyskurs globalizacyjny wpisywał się też raport przygotowany przez Ministerstwo Nauki odnoszący się w całości do edukacji i szkolnictwa wyższego w kontekście ich umiędzynarodowienia.⁴² Motywem przewodnim tego raportu było przekonanie o konieczności uczynienia norweskich szkół wyższych bardziej atrakcyjnymi dla zagranicznych studentów i instytucji akademickich, zaś norweskich studentów zaleca się zmotywować do podejmowania studiów na najlepszych jakościowo uczelniach zagranicznych.

Rada Nordycka

Oprócz strategii globalizacyjnych wypracowywanych w poszczególnych państwach obszaru nordyckiego, kolejnym krokiem rządów tych krajów w kierunku wykorzystania mechanizmów globalizacji dla własnych potrzeb są próby wypracowania wspólnej strategii w ramach struktur współpracy regionalnej. W sferze gospodarczej już w roku 2002 znaleźć można dokumenty będące świadectwem dialogu pomiędzy organizacjami biznesowymi

⁴⁰ St.meld. nr. 34 (2006–2007) *Norsk klimapolitikk*. Oslo: Miljøverndepartementet.

⁴¹ Bidrag fra fagmiljøene – ”Globale Norge – hva nå?” dostępne w całości pod adresem: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/innspill.html?id=478948> (dostęp 12.12.2011)

⁴² St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

poszczególnych krajów w kwestii globalizacji.⁴³ Na szczeblu politycznym współdziałanie ogólnonordyckie zapoczątkowano spotkaniem premierów państw nordyckich w Punkaharju w Finlandii w 2007 roku, na którym ustalono kierunek współpracy w Nordyckiej Radzie Ministrów w kwestii wyzwań i możliwości globalizacji. Pierwszymi kwestiami promowanymi we współpracy były: kultura i sztuka, których zadaniem miało być uczynienie regionu nordyckiego bardziej rozpoznawalnym na świecie, nauka i rozwój oparty na wiedzy, które miały zapewnić atrakcyjność całego regionu w globalnej gospodarce opartej na wiedzy, oraz zamożność regionu, która miała być pokazywana jako rezultat nordyckiej tradycji demokracji i dialogu.⁴⁴ W roku 2010 współpraca ogólnonordycka nad strategią globalizacji zyskała już znaczne wsparcie finansowe Rady Nordyckiej, a jej praktyczny wymiar sprowadzał się do kilku dobrze przemyślanych i realizowanych projektów. Należy wśród nich wymienić coroczne forum globalizacji (*Globaliseringsforum*), którego celem jest rozwój nordyckiego obszaru badań i innowacji przy współudziale premierów, przedstawicieli przemysłu, sektora nauki, polityki i organizacji pozarządowych. Drugim projektem jest inicjatywa szczególnego promowania najlepszych dokonań nordyckiego sektora nauki (*Nordisk toppforskning*), przede wszystkim w dziedzinach zmian klimatu, energii i ochrony środowiska, w dalszej zaś perspektywie kwestii związanych z opieką społeczną i ochroną zdrowia. Strategiczne znaczenie ma też budowanie silnego przedstawicielstwa krajów nordyckich w Azji, gdzie wspierano nie tylko udział w wystawie światowej w Szanghaju w

⁴³ Zob. np. *Globalisation - views of the Nordic business community* (2002), dostępne również jako

http://coreweb.nhosp.no/norgeiverden.no/html/files/Globalisation_Nordic_business_1.pdf
(dostęp 14.12.2011)

⁴⁴ Nordisk Ministerråd. DET KREATIVE NORDEN - svar på globaliseringens utfordringer, 2008.

http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Nordisk_Ministerråd_-_Det_kreative_Norden.pdf
(dostęp 21.10.2011). Zob. również Czarny Ryszard M.. Kraje regionu nordyckiego wobec globalizacji. W: *Państwa – regiony – świat w kształtującej się rzeczywistości globalnej*. Pod red. Katarzyny Kamińskiej, Sylwii Mrozowskiej, i Grzegorza Piwnickiego. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2009, s. 243.

2010 roku, ale również promocje nordyckiego modelu innowacyjności w regionach najprężniejszego wzrostu i ośrodkach badawczych Azji.⁴⁵

Podsumowanie

W latach dziewięćdziesiątych XX w. rządy krajów nordyckich zaczęły prowadzić politykę tzw. *aktywnego umiędzynarodowienia*. W ten sposób poszukiwały możliwości działania i przełamania geograficznej peryferyjności w zmieniającym się świecie, jednocześnie próbując uzyskać jak najbardziej korzystną pozycję polityczną i gospodarczą w nowo konstytuującym się regionie nordycko-bałtyckim.⁴⁶ Kraje nordyckie przystąpiły również w sposób bardzo aktywny do określenia swego miejsca wobec przetaczającej się fali globalizacji, chociaż jeszcze na przełomie XX i XXI wieku można było zadawać sobie pytanie, jak skutecznie kraje nordyckie, z całym swym historycznym bagażem politycznego korporatywizmu i mentalnością małych państw poradzą sobie w tej nowej sytuacji.⁴⁷

Na europejskim tle porównawczym na uwagę niewątpliwie zasługuje fakt, że zarówno w swej polityce regionalnej, jak też we współcześnie konstruowanych strategiach globalizacyjnych, kraje nordyckie bardzo silnie akcentują i wykorzystują naukę i szkolnictwo wyższe jako dziedziny mogące pozwolić krajom nordyckim pozostawać w awangardzie dokonujących się zmian. To właśnie w nich upatruje się szansy na wypracowanie skutecznych paradygmatów rozwojowych, które pozwolą na podnoszenie innowacyjności i osiągnięcie sukcesu

⁴⁵ Nordisk Ministerråd. *Samarbetsministrarnas globaliseringsredogörelse till statsministrarna den 20 maj 2010*, <http://www.norden.org/da/nordisk-ministerraad/globaliseringssamarbejde/samarbejdsministrenes-globaliseringsredegoerelser/samarbetsministrarnas-globaliseringsredogoeelse-till-statsministrarna-den-20-maj-2010/> (21.10.2011)

⁴⁶ Musiał Kazimierz. Reconceptualizing Nordic Identities after 1989. W: *Bordering the Baltic: Scandinavian Boundary-Drawing Processes, 1900-2000*. Pod red. Madeleine Hurd. London and Berlin: LIT Verlag, 2010, s. 105-125.

⁴⁷ Por. Einhorn E. S., Logue J.. Can the Scandinavian Model Adapt to Globalization? *Scandinavian Studies* 2004, 76 (4), s. 501-534.

gospodarczego, oraz na utrzymanie rozbudowanego państwa opiekuńczego.⁴⁸ Dzięki docenianiu roli badań naukowych i edukacji dla rozwoju gospodarczego w dzisiejszym świecie, udaje się krajom nordyckim w sposób nadzwyczajny czerpać zyski z gospodarki opartej na wiedzy, a dzięki silnej tradycji polityki regionalnej, możliwe jest również efektywne wykorzystanie potencjału tkwiącego w centrach rozwojowych w regionach peryferyjnych.⁴⁹

Bibliografia

- Arbo Peter. Fra industriorientert til kunnskapsorientert modernisering. Om Nord-Norges plass i kunnskapssamfunnet. W: *Det nye Nord-Norge. Avhengighet og modernisering i Nord*. Pod red. Erika Oddvara Eriksena. Bergen: Fakkbokforlaget, 1996, s. 178-185.
- Bidrag fra fagmiljøene – ”Globale Norge – hva nå?” [dostęp 12.12.2011] Dostępny w Internecie:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/innspill.html?id=478948>
- Brox Ottar. *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norsk utkantpolitikk*. Oslo: Pax Forlag, 1966.
- Castells M, Himanen P.. *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Castells M., Himanen P. *Społeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu. Model fiński*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2009.
- Czarny Ryszard M.. Kraje regionu nordyckiego wobec globalizacji. W: *Państwa – regiony – świat w kształtującej się rzeczywistości globalnej*. Pod red. Katarzyny Kamińskiej, Sylwii Mrozowskiej, i Grzegorza Piwnickiego. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2009.
- Edvardsen Hege Marie (red.). *Regional policy in Sweden and Norway. Same but different*. Oslo: NIBR Report 2004:13.

⁴⁸ Por. Manuel Castells i Pekka Himanen, *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

⁴⁹ Hautala Johanna. International academic knowledge creation and ba. A case study from Finland. *Knowledge Management Research & Practice* 2011, 9, s. 5.

- Einhorn E. S., Logue J.. Can the Scandinavian Model Adapt to Globalization? *Scandinavian Studies* 2004, 76 (4), s. 501-534.
- Eriksson Madeleine. (Re)producing a “peripheral” region – northern Sweden in the news. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 2008, 90(4), s. 1–20.
- Eriksson Madeleine. *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. Umeå: Department of Social and Economic Geography, Umeå University, 2010.
- Globalisation - views of the Nordic business community*, 2002.[Dostęp 14 grudnia 2011]
Dostępny w Internecie:
http://coreweb.nhosp.no/norgeiverden.no/html/files/Globalisation_Nordic_business_1.pdf
- Hautala Johanna. International academic knowledge creation and ba. A case study from Finland. *Knowledge Management Research & Practice* 2011, nr 9.
- ITPS (Swedish institute for growth policy studies). *Regionalpolitiken som tillväxtpolitik – retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken*. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2005.
- Jauhiainen Jussi. Regional and innovation policies in Finland – towards convergence and/or mismatch? *Regional Studies* 2008, 42 (7).
- Jauhiainen Jussi. *Regional Development and Regional Policy. European Union and the Baltic Sea Region*. Turku: University of Turku, 2000.
- Kupiszewski Marek et al. *Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe : Finland case study*. Leeds: University of Leeds, School of Geography, 2000.
- Kupiszewski Marek et al. *Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe: Sweden Case Study*. Leeds: School of Geography, University of Leeds, 2001.
- Kangasharju A., Pekkala S. Increasing regional disparities in the 1990s: the Finnish experience, *Regional Studies* 2004, 38(3), 255–267.
- Leppänen Laura. *Changing statehood: The spatial transformation of the Finnish state*. Turku: University of Turku, 2011.
- Musiał Kazimierz. Reconceptualizing Nordic Identities after 1989. W: *Bordering the Baltic: Scandinavian Boundary-Drawing Processes, 1900-2000*. Pod red. Madeleine Hurd. London and Berlin: LIT Verlag, 2010, s. 105-125.
- Musiał Kazimierz. *Uniwersytet na miarę swego czasu. Transformacja społeczna w dobie postindustrialnej a zmiany w szkolnictwie wyższym krajów nordyckich*. Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2013.
- Nordisk Ministerråd. *DET KREATIVE NORDEN - svar på globaliseringens utfordringer*, 2008.[Dostęp 21 października 2011] Dostępny w Internecie:
[http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Nordisk_Ministerråd - Det kreative Norden.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Nordisk_Ministerråd_-_Det_kreative_Norden.pdf)
- Nordisk Ministerråd. *Samarbetsministrarnas globaliseringsredogörelse till statsministrarna den 20 maj 2010*. 2010.[Dostęp 21 października 2011] Dostępny w Internecie:
<http://www.norden.org/da/nordisk->

- [ministerraad/globaliseringssamarbejde/samarbejdsministrenes-globaliseringsredegørelser/samarbejdsministrarnas-globaliseringsredegørelse-till-statsministrarna-den-20-maj-2010](#)/Petersen Rasmus Brun. Danish Foreign Policy Activism: Differences in Kind or Degree. *Cooperation and Conflict* 2012, 47 (3), s. 331-349.
- Petersen Nikolaj. *Dansk Udenrigspolitik Historie 6: Europæisk og globalt engagement 1973-2003*. København: Gyldendal, 2004, s. 446. ISBN 87-7789-097-3
- Prime Minister's Office. *Finland's competence, openness and renewability. The final report of the 'Finland in the Global Economy' project*. Helsinki: Prime Minister's Office, 2004.
- Prime Minister's Office. *A renewing, human-centric and competitive Finland. The National Knowledge Society Strategy 2007–2015*. Helsinki: Information Society Programme, Prime Minister's Office, 2006.
- Regeringen. *Fremgang, Fornyelse og Tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi – de vigtigste initiativer*. København: Statsministeriet, 2006.
- Ryner Magnus J. *Capitalist Restructuring, Globalization and the Third Way: Lessons from the Swedish Model*. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-25294-6
- Söderling Ismo (red.). *A Changing Pattern of Migration in Finland and Its Surroundings*. Helsinki: The Population Research Institute, 1998.
- Sörlin Sverker. *Framtidslandet. Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet*. Stockholm: Carlssons, 1988.
- Stiglitz Joseph E.. A Progressive Response to Globalization. *Nation* 2006, 282 (15), s. 18-20.
- Strøksnes Morten A. Hva skjer i Nord-Norge? *PLAN*, 2/2007, s. 4-11.
- St.meld. nr. 7 (2008–2009) *Et nyskapende og bærekraftig Norge*. Oslo: Nærings- og handelsdepartementet, 2009.
- St.meld. nr. 9 (2007–2008) *Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2008.
- St.meld. nr. 9 (2008–2009) *Perspektivmeldingen 2009*. Oslo: Finansdepartementet, 2009.
- St.meld. nr. 10 (2008–2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2009.
- St.meld. nr. 13 (2008–2009) *Klima, konflikt og kapital – Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2009.
- St.meld. nr. 15 (2008–2009) *Interesser, ansvar og muligheter. Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2009.
- St.meld. nr. 18 (2007–2008) *Arbeidsinnvandring*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2008.
- St.meld. nr. 19 (2002–2003). *En verden av muligheter – globaliseringens tidsalder og dens utfordringer*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2003.

St.meld. nr. 34 (2006–2007) *Norsk klimapolitikk*. Oslo: Miljøverndepartementet, 2007.

St.prp. nr. 48 (2007–2008) Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier.
Oslo: Forsvarsdepartementet, 2008.

St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning*. Oslo:
Kunnskapsdepartementet, 2009.

Dr Kazimierz Musiał
University of Gdańsk, Poland
e-mail: musial@ug.edu.pl

Papers in the series include the following:

- Vol. 1 (2006) Marek Kwiek, „The Classical German Idea of the University, or on the Nationalization of the Modern Institution”
- Vol. 2 (2006) Marek Kwiek, „The University and the Welfare State in Transition: Changing Public Services in a Wider Context”
- Vol. 3 (2007) Marek Kwiek, „Globalisation: Re-Reading its Impact on the Nation-State, the University, and Educational Policies in Europe”
- Vol. 4 (2007) Marek Kwiek, „Higher Education and the Nation-State: Global Pressures on Educational Institutions”
- Vol. 5 (2007) Marek Kwiek, „Academic Entrepreneurship vs. Changing Governance and Institutional Management Structures at European Universities”
- Vol. 6 (2007) Dominik Antonowicz, „A Changing Policy Toward the British Public Sector and its Impact on Service Delivery”
- Vol. 7 (2007) Marek Kwiek, „On Accessibility and Equity, Market Forces, and Academic Entrepreneurship: Developments in Higher Education in Central and Eastern Europe”
- Vol. 8 (2008) Marek Kwiek, „The Two Decades of Privatization in Polish Higher Education: Cost-Sharing, Equity, and Access”
- Vol. 9 (2008) Marek Kwiek, „The Changing Attractiveness of European Higher Education in the Next Decade: Current Developemnts, Future Challenges, and Major Policy Options”
- Vol. 10 (2008) Piotr W. Juchacz, „On the Post-Schumpeterian "Competitive Managerial Model of Local Democracy" as Perceived by the Elites of Local Government of Wielkopolska”
- Vol. 11 (2008) Marek Kwiek, „Academic Entrepreneurialism and Private Higher Education in Europe”
- Vol. 12 (2008) Dominik Antonowicz, „Polish Higher Education and Global Changes – the Neoinstitutional Perspective”
- Vol. 13 (2009) Marek Kwiek, „Creeping Marketization: Where Polish Public and Private Higher Education Sectors Meet”
- Vol. 14 (2009). Karolina M. Cern, Piotr W. Juchacz, „EUropean (Legal) Culture Reconsidered”
- Vol. 15 (2010). Marek Kwiek, „Zarządzanie polskim szkolnictwem wyższym w kontekście transformacji zarządzania w szkolnictwie wyższym w Europie”
- Vol. 16 (2010). Marek Kwiek, „Finansowanie szkolnictwa wyższego w Polsce a transformacje finansowania publicznego szkolnictwa wyższego w Europie”
- Vol. 17 (2010). Marek Kwiek, „Integracja europejska a europejska integracja szkolnictwa wyższego”

- Vol. 18 (2010). Marek Kwiek, „Dynamika prywatne-publiczne w polskim szkolnictwie wyższym w kontekście europejskim”
- Vol. 19 (2010). Marek Kwiek, „Transfer dobrych praktyk: Europa i Polska”
- Vol. 20 (2010). Marek Kwiek, „The Public/Private Dynamics in Polish Higher Education. Demand-Absorbing Private Sector Growth and Its Implications”
- Vol. 21 (2010). Marek Kwiek, „Universities and Knowledge Production in Central Europe”
- Vol. 22 (2010). Marek Kwiek, „Universities and Their Changing Social and Economic Settings. Dependence as Heavy as Never Before? ”
- Vol. 23 (2011). Marek Kwiek, „Universities, Regional Development and Economic Competitiveness: The Polish Case”
- Vol. 24 (2011). Marek Kwiek, „Social Perceptions vs. Economic Returns from Higher Education: the Bologna Process and the Bachelor Degree in Poland”
- Vol. 25 (2011). Marek Kwiek, „Higher Education Reforms and Their Socio-Economic Contexts: Competing Narratives, Deinstitutionalization, and Reinstitutionalization in University Transformations in Poland”
- Vol. 26 (2011). Karolina M. Cern, Piotr W. Juchacz, „Post-Metaphysically Constructed National and Transnational Public Spheres and Their Content”
- Vol. 27 (2011). Dominik Antonowicz, „External influences and local responses. Changes in Polish higher education 1990-2005”
- Vol. 28 (2011). Marek Kwiek, „Komisja Europejska a uniwersytety: różnicowanie i izomorfizacja systemów edukacyjnych w Europie”
- Vol. 29 (2012). Marek Kwiek, „Dokąd zmierzają międzynarodowe badania porównawcze szkolnictwa wyższego?”
- Vol. 30 (2012). Marek Kwiek, „Uniwersytet jako ‘wspólnota badaczy’? Polska z europejskiej perspektywy porównawczej i ilościowej”
- Vol. 31 (2012). Marek Kwiek, „Uniwersytety i produkcja wiedzy w Europie Środkowej”
- Vol. 32 (2012). Marek Kwiek, „Polskie szkolnictwo wyższe a transformacje uniwersytetów w Europie”
- Vol. 33 (2012). Marek Kwiek, „Changing Higher Education Policies: From the Deinstitutionalization to the Reinstitutionalization of the Research Mission in Polish Universities”
- Vol. 34 (2012). Marek Kwiek, „European Strategies and Higher Education”
- Vol. 35 (2012). Marek Kwiek, „Atrakcyjny uniwersytet? Rosnące zróżnicowanie oczekiwań interesariuszy wobec instytucji edukacyjnych w Europie”
- Vol. 36 (2013). Krystian Szadkowski, „University’s Third Mission as a Challenge to Marxist Theory”

- Vol. 37 (2013). Marek Kwiek, „The Theory and Practice of Academic Entrepreneurialism: Transborder Polish-German Institutions”
- Vol. 38 (2013). Dominik Antonowicz, „A Changing Policy Toward the British Public Sector and its Impact on Service Delivery”
- Vol. 39 (2013). Marek Kwiek, „From System Expansion to System Contraction: Access to Higher Education in Poland”
- Vol. 40 (2013). Dominik Antonowicz, „Z tradycji w nowoczesność. Brytyjskie uniwersytety w drodze do społeczeństwa wiedzy”
- Vol. 41 (2013). Marek Kwiek, „Przyszłość uniwersytetów w Europie: najważniejsze motywy dyskusji”
- Vol. 42 (2013). Krzysztof Wasielewski, „Droga na studia – fakty, odczucia, oceny”
- Vol. 43 (2013). Krzysztof Leja, Emilia Nagucka, „Creative destruction of the University”
- Vol. 44 (2013). Marek Kwiek, „Reformy instytucji europejskiego uniwersytetu: napięcia, kolizje, wyzwania”
- Vol. 45 (2013). Cezary Kościelniak, „Uniwersytet i aktywizm studencki wobec obywatelskiego nieposłuszeństwa”
- Vol. 46 (2013). Krzysztof Wasielewski, „Zmiany poziomu aspiracji edukacyjnych młodzieży jako efekt adaptacji do nowych warunków społeczno-ekonomicznych”
- Vol. 47 (2013). Krzysztof Wasielewski, „Młodzież wiejska na studiach wyższych – selekcje społeczne, obecność na studiach, uwarunkowania”
- Vol. 48 (2013). Marek Kwiek, Dominik Antonowicz, „Academic Work, Working Conditions and Job Satisfaction”
- Vol. 49 (2013). Krzysztof Wasielewski, „Procedura rekrutacyjna na studia jako mechanizm selekcji społecznej”
- Vol. 50 (2013). Marek Kwiek, Dominik Antonowicz, „The Changing Paths in Academic Careers in European Universities: Minor Steps and Major Milestones”
- Vol. 51 (2013). Cezary Kościelniak, „Polskie uczelnie a Unia Europejska. Instytucjonalne, ekonomiczne i kulturowe aspekty europeizacji polskiego szkolnictwa wyższego”
- Vol. 52 (2013). Petya Ilieva-Trichkova, „Higher Education in Bulgaria in a Historical Perspective: Dynamics of Expansion and Inequalities”
- Vol. 53 (2013). Dominik Antonowicz, „The Challenges for Higher Education Research in Poland”
- Vol. 54 (2013). Cezary Kościelniak, „Kulturowe uwarunkowania uniwersytetu w kontekście kryzysów państw dobrobytu”
- Vol. 55 (2013). Cezary Kościelniak, Robert Roemer, „Sustainable Development as a Part of the "Third Mission" of the Universities”

- Vol. 56 (2013). Kazimierz Musiał, „Strategiczna funkcja polityki regionalnej i umiędzynarodowienia w krajach nordyckich”